HETEROGLOSSIA (4)
Studia kulturoznawczo-filologiczne
www.wsg.byd.pl
Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki, 2014

Walenty Piłat
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

Pamięci Profesora
Władimira I. Griesznycha

Funkcja i znaczenie dla filologii nadbałtyckich czasopisma „Балтийский филологический курьер”

W zamierzeniu kaliningradzkich filologów, historyków i kulturologów powołane przez nich w 2000 roku czasopismo „Балтийский филологический курьер” miało pełnić rolę integrującego forum dla filologów z Rosji, Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii, Szwecji, Norwegii, Niemiec i Polski. Miało być jednocześnie swoistym przeglądem prac badawczych uczonych z wyżej wymienionych krajów. I to się chyba udało.

Głównym pomysłodawcą i redaktorem naczelnym tego czasopisma został prof. dr hab. Władimir Griesznych – germanista, ale też doskonały znawca literatury rosyjskiej i polskiej. Opublikował zresztą z tego zakresu kilka monografii, wiele rozpraw i artykułów naukowych[1]. Niestety, kilka lat temu tenże profesor W. Griesznych zmarł, ale zapoczątkowane przez niego dzieło nadal funkcjonuje. Olsztyńskie środowisko rusycystyczne na czele z profesorami Bazylim Białokozowiczem, Albertem Bartoszewiczem i Walentym Piłatem gorąco poparło ten projekt.

Do Rady Naukowej czasopisma powołano filologów (zarówno literaturoznawców, jak i językoznawców) z Petersburga, Moskwy, Rygi, Polski, Niemiec, Białorusi, Estonii i Luksemburga. W skład zaś Komitetu Redakcyjnego weszli miejscowi slawiści – profesorowie cenieni nie tylko w Rosji. Są to między innymi językoznawcy – prof. Swietłana Waulina, prof. Natalia Babienko oraz literaturoznawcy: Natalia Lichina i in. (S. Michiejewa, W. Sokołow).

[1] В. Грешных, *Ранний немецкий романтизм: фрагментарный стиль мышления*, Ленинград 1991; tenże, *Мистерия духа: художественная проза немецких романтиков*, Калининград 2001; tenże, *Вирджиния Вулф: лабиринты мысли*, Калининград 2004; tenże, *Авторская роль в „Путевых картинах” Г. Гейне //Автор. Жанр. Сюжет.*, [В:] Сб. науч. тр. Калининград 1991; tenże:, *На перевалах абсурда*, [В:] сб. *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe,* Olsztyn 1994; tenże, *Литературная жизнь Кенигсберга*, [В:] сб. *W kręgu kultur bałtyckich*, Olsztyn 1998; tenże, *Литература Европы: единство и многообразие*, „Балтийский филологический курьер”, 2003, № 2.

heteroglossia4.indb 9 2015-01-26 19:34:37

„Балтийский филологический курьер" publikuje już od pierwszego numeru teksty poświęcone literaturze i językowi rosyjskiemu, ale znajdujemy tu też artykuły analizujące twórczość pisarzy niemieckich, polskich, francuskich i innych. Słusznym działaniem redaktorów czasopisma jest zamieszczanie rozpraw naukowych na temat wybranych pisarzy czy poetów. Już w pierwszym numerze wiele uwagi poświęcono twórczości Aleksandra Puszkina. Znajdujemy tu między innymi ciekawe teksty A. Dmitrowskiego (*„Faust" Goethego i „Jewgienij Oniegin" Puszkina*), N. Żyliny (*Powieść A. S. Puszkina „Dubrowski": podstawy etyczne konfliktu*)[2].

Z pozoru temat zaproponowany przez A. Dmitrowskiego wydaje się już dogłębnie opracowany, ale badacz wskazuje, porównując te wielkie dzieła, na nowe aspekty tego problemu. Pisze między innymi:

„Оба эти произведения возникли на величайшем переломе общеевропейской и национальной истории, состоящем в необходимом и, одновременно, в высшей степени драматическом переходе от традиционной патриархальной культуры к новой рационалистической цивилизации, магистральной для человечества, но как бы постоянно экспериментирующей над собой в свойствах прогресса и самоуничтожений, и в обоих произведениях при всем богатстве содержаний и уникальности жанровой структуры прослеживаемая одна и та же глубинная проблема философии человека – величия и драмы нравственного бытия в его исходных архетипах и конкретных формах жизненной самореализации, где решающее место занимает любовь как главное свойство и условие человеческого существования[3].

Trudno nie zgodzić się z tą konstatacją. Wychodząc z wyżej zademonstrowanego poglądu, A. Dmitrowski swoją uwagę skupia przede wszystkim na bohaterach obu utworów. Porównując ich, szuka podobieństw, ale i różnic, wynikających przede wszystkim z odmienności kulturowych. Słusznie zauważa, że w ostatnich latach w literaturoznawstwie rosyjskim pojawiły się takie pojęcia jak sacrum i profanum, zaczęli owi literaturoznawcy dostrzegać swoją twórczość literacką w kontekście tzw. dwóch kultur (wielkanocnej, bizantyjskiej), zaś literaturę zachodnią w rzymskokatolickiej („bożonarodzeniowej").

„В этом отношении – pisze uczony – Фауст в своих масштабах познания и рационалистически целесообразной преобразовательной и строительной деятельности целиком пребывает в рамках „рождественской" культуры, и Онегин с его первоначальным идеалом „вольности и покоя" для себя – то же самое, хотя и на другой лад"[4].

---

[2] А. Дмитровский, *„Фауст" Гете и „Евгений Онегин" Пушкина. Сравнительная типология сюжетных мотивов*, „Балтийский филологический курьер", 2000, № 1; Н. Жилина, *Роман Пушкина „Дубровский": этическая основа конфликта*, „Балтийский филологический курьер", 2000, № 1.

[3] А. Дмитровский, *„Фауст"*… op.cit., c. 6.

[4] Ibidem, c. 11-12.

Zdaniem badacza, mimo umiejscowienia w dwóch różnych kulturach, bohaterowie obu dzieł są nosicielami podobnych koncepcji filozoficznych, podobnej interpretacji otaczającej rzeczywistości. Inaczej zaś się rzecz ma z Tatianą i Małgorzatą. Jak sądzi uczony, Tatiana i Małgorzata okazują się nosicielkami, wbrew pozorom, owej wschodniej („wielkanocnej”) kultury, bowiem, jak podkreśla Goethe, właśnie dzwon cerkiewny (tu jako swojego rodzaju kod kulturowy) wyzwala Fausta ze stanu duchowego kryzysu. Ryzykowna to wprawdzie teza, ale każdy przecież badacz ma prawo do własnych sądów. Tatiana i Małgorzata tkwią w podobnych kontekstach swojej epoki, ale, jak podkreśla A. Dmitrowski, reprezentują zgoła odmienny stosunek do realiów, w których funkcjonują.

A. Dmitrowski, jak wyżej zauważyłem, napisał interesujące studium, szkoda tylko, że nie uwzględnił bogatej przecież już na te tematy, choćby polskiej, literatury naukowo-krytycznej. Zaznaczę, że w 1997 roku w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie zorganizowano Międzynarodową Konferencję naukową, poświęconą twórczości Aleksandra Puszkina. A. Dmitrowski brał w niej zresztą aktywny udział. Materiały z tej konferencji zostały opublikowane w czasopiśmie naukowym „Acta Polono-Ruthenica”[5].

Jak już wspomniałem, w pierwszym numerze periodyku „Балтийский филологический курьер” znajdujemy artykuł Natalii Żyliny zatytułowany *Роман А. С. Пушкина „Дубровский”: этическая основа конфликта*. Podobnie jak w przypadku A. Dmitrowskiego, również i ta tematyka ma bogatą literaturę naukowo-krytyczną. Część jej znajduje odbicie w tekście N. Żyliny (rosyjska), ale już polskie badania zostały całkowicie pominięte.

Na wstępie rozprawy N. Żylina słusznie zauważa, że badacze prozy A. Puszkina traktują powieść *Dubrowski* jako swojego rodzaju „most” pomiędzy *Opowieściami Biełkina* i *Córką kapitana*. Koncentrując swoją uwagę na sposobie narracji w *Dubrowskim,* badaczka słusznie zauważa, że kreując świat przedstawiony, narrator unika ocen i komentarzy postępowania swoich bohaterów i wbrew oczekiwaniom odbiorcy zasadniczą uwagę skupia nie na Dubrowskim, lecz na Trojekurowie. W ten sposób powstaje swojego rodzaju „opozycja” Trojekurow – Dubrowski. Autorka pisze między innymi:

„Что касается Дубровского, то его образ предстает скорее в абрисном виде: полной и всесторонней его характеристики повествователь не дает, а особенности его характера и образа жизни выявляются прежде всего через сопоставление с Троекуровым”[6].

Rzeczywiście etyczne treści naddane formułowane są w powieści A. Puszkina poprzez wzajemne relacje pomiędzy Dubrowskim i Trojekurowem. N. Żylina zwraca też uwagę na funkcję zacytowanych przez autora *Eugeniusza Oniegina* wierszy Dzierżawina, traktujących o sensie egzystencji ludzkiej, moralnych imperatywach kierujących postępowaniem człowieka. Zdaniem badaczki, przywołując strofy Dzierżawina, A. Puszkin podkreśla, że:

[5] „Acta Polono-Ruthenica” pod red. A. Bartoszewicza, Olsztyn 1998, s. 3.

[6] Н. Жилина, *Роман*… op. cit, s. 14.

„Сохранение нравственных императивов и следование им в катастрофическом, изменяющемся и ненадежном мире оказывается, по мысли великого поэта, единственной возможностью восстановить утраченную человеком нового времени гармонию, недостижимую при всех иных условиях”[7].

W artykule N. Żylina stawia także wiele innych interesujących tez na temat powieści *Dubrowski*. Oba artykuły – A. Dmitrowskiego i N. Żyliny – zostały zamieszczone w periodyku z okazji 200. rocznicy urodzin Aleksandra Puszkina.

Powołując jakieś czasopismo, jego autorzy już w pierwszym numerze starają się określić jego profil. I tak też jest w przypadku periodyku „Балтийский филологический курьер”. Po artykułach A. Dmitrowskiego i N. Żyliny znajdujemy dział *Spojrzenie w przeszłość i klasyka*. Zamieszczono tu dwa teksty – pierwszy dotyczy literatury francuskiej, a konkretnie, twórczości Georges'a Bataille'a. Jego autorką jest I. Jeronowa. Drugi artykuł to studium W. Małaszenko zatytułowany *Problem gry w opowieści G. Hesse „Klein i Wagner”*. Zarówno literatura francuska, jak i niemiecka pozostają poza sferą moich zainteresowań, nie podejmę się zatem analizy tych tekstów. Wiem jednak, że są to badacze kompetentni i zapewne ich artykuły zasługują na uwagę.

W kolejnym dziale *На перевалах абсурда* publikują się N. Lichina (*Постмодернизм в современной литературе: вектор развития*), Л. Зубова (*Библейская цитата в поэзии русского постмодернизма*), N. Babienko (*Феномен нарратива В. Сорокина или Рецептура „Голубого сада”*), G. Bieriestniew (*Особенности концептуальгого абсурда у Д. А. Пригова*), Т. Цвигун, А. Черняков (*Смерть сюжета в поэтике Д. Хармса)*. Trzeba podkreślić, że współczesna literatura rosyjska w badaniach literaturoznawców kaliningradzkich zajmuje znaczące miejsce. Przedmiotem ich zainteresowań jest proza, a szczególnie twórczość prozaików wywodzących się ze środowiska literackiego Kaliningradu (np. proza Jurija Bujdy). Ponadto Natalia Lichina i Natalia Babienko są autorkami rozlicznych prac na temat rosyjskiego postmodernizmu publikowanych nie tylko w Rosji[8]. Również teksty zamieszczone w pierwszym numerze czasopisma „Балтийский филологический курьер” świadczą o znakomitej wiedzy ich autorów, oryginalnym podejściu do wcale niełatwej w odbiorze współczesnej prozy rosyjskiej.

W dziale *Переводы* publikuje się tekst W. Gilmanowa – *Пророк из Кенигсберга versus Время „Никто”* (О сочинени И. Т. Гамана *Размышления о достопочтенном Сократе*). W. Gilmanow to wybitny germanista kaliningradzki, doskonały

[7] Ibidem, s. 23.

[8] Zob. Н. Бабенко, *Феномен нарратива В. Сорокина или Рецептура „Голубого сада”*, „Балтийский филологический курьер”, 2000, № 1; taż, *Возможные миры героев Ю. Буйды*, „Балтийский филологический курьер”, 2004, № 4; taż, *Зоометафора единорог в художественной интерпретации Аллы Боссарт и Юрия Буйды*, „Балтийский филологический курьер”, 2007, № 7.
Zob. Н. Лихина, *Актуальные проблемы современной русской литературы*, Калининград 1997; taż, *Эсхатологический дискурс постмодернизма*, „Вестник РГУ им. Канта”, Калининград 2006; taż, *Русская литература конца XX – начала XXI века: дискурсивные стратегии и практики*, В сб. „Современный урок русского языка”, Калининград 2008.

znawca literatury niemieckiej, uczony o olbrzymiej wiedzy, literaturoznawca, który doskonale analizuje teksty literackie. Zajmuje się także przekładami literatury niemieckiej na język rosyjski. I w tym zawsze jest doskonały. Potwierdza to zresztą opublikowany przekład w omawianym periodyku.

Analityczną część czasopisma wieńczy dział zatytułowany *Interpretacje.* Otwiera go artykuł N. Tiszuniny zatytułowany *Пьеса Ж. П. Сартра „Мухи” как модель экзистенциальной драмы*, dalej publikują się teksty na temat twórczości W. Woolf i prozy E.T.A. Hoffmanna. Ten ostatni pisarz będzie często gościć na łamach rocznika. Nie ma w tym nic dziwnego, bowiem twórczość niemieckiego klasyka jest przedmiotem badań Katedry Literatury Obcej Bałtyckiego Federalnego Uniwersytetu im. I. Kanta w Kaliningradzie. Jak wiadomo, E.T.A. Hoffmann cieszył się w Rosji w XIX wieku ogromną popularnością, a poza tym przez pewien czas był związany z Królewcem i także z Warszawą. Był więc człowiekiem trzech kultur. Właśnie temu pisarzowi redaktorzy omawianego periodyku poświęcili w części szósty numer. Mamy tu między innymi takie rozprawy jak: W. Gilmanowa, A. Gilmanowej – *Страсти по Натанаэлю или „Откровение от Гофмана”(по мотивам новеллы Э.Т.А. Гофмана „Песочный человек”),* G. Mokiejewej – *Золотой горшок Э.Т.А. Гофмана как романтический миф о приобщении к священной гармонии мироздания*, J. Korniłowej – *Традиции животного эпоса в романе Э.Т.А. Гофмана „Житейские воззрения кота Мурра”*, J. Cwietkowa – *Фалунские рудники Гуго фон Гофмансталя – символистский вариант гофмановской новеллы*, N. Maksimowej – *Э.Т.А. Гофман в восприятии Ф. Геббеля: Эликсиры дьявола и „Геновева”*, N. Ilczenko – *Мотив „белой женщины”в творчестве Э.Т.А. Гофмана и русских романтиков*.

Jak z tego wynika, zaprezentowano tu dość duży i wszechstronny materiał na temat twórczości E.T.A. Hoffmanna. Niewątpliwie te analizy wnoszą cały szereg interesujących konkluzji i są inspirujące dla badaczy zajmujących się twórczością autora *Dziadka do orzechów*.

W numerze szóstym odnotowujemy także polskie akcenty. Profesor tamtejszego uniwersytetu i jednocześnie tłumaczka poezji polskiej Roza Alimpijewa zamieszcza przekłady swojego autorstwa wierszy Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Adama Asnyka, Leopolda Staffa, Bolesława Leśmiana, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Cypriana Kamila Norwida, Czesława Miłosza, Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i in.[9] Publikację poprzedza wstęp profesora W. Griesznycha, w którym napisał on między innymi:

„Она (R. Alimpijewa) хорошо знает культуру Польской Республики. Кроме того, она прекрасно, как это ни парадоксально звучит, владеет родным языком. Она во власти ресурсов русского языка, его истории. Я не удивляюсь качеству переводов Розы Васильевны, поскольку знаю, что она необыкновенно талантливый, искушенный даром творчества человек”[10].

[9] „Балтийский филологический курьер”, 2007, № 6.

[10] В. Грешных, *Поэзия Польши*, „Балтийский филологический курьер”, 2007, № 6, с. 170.

Dodam, że Roza Alimpijewa przekłady polskiej poezji publikowała i publikuje w rozlicznych innych wydawnictwach. Ostatnio zainteresowała się poezją Wisławy Szymborskiej i Jana Twardowskiego. A skoro już mowa o polskich akcentach, to niewątpliwie trzeba odnotować artykuły Grzegorza Ojcewicza (*„Нью-Йорк: ностальгия по виду" Ярослава Могутина – тоска по минувшему антуражу*), Krzysztofa Szatrawskiego (*СССР глазами польского писателя: российское путешествие Юлиана Стрыйковского)* oraz piszącego te słowa (*Николай Коляда: Драматургия „промежутка" или Художественный взгляд в будущее?*)[11].

Jest rzeczą zrozumiałą, że w ramach niewielkiego szkicu trudno omówić zawartość „Балтийского филологического курьера". Wskazałem tu tylko na niektóre rozprawy, które wydają się nadawać profil prezentowanemu czasopismu. Wspomnę, że oddzielne numery poświęcono prozie Władimira Nabokowa, Aleksandra Błoka, Andrieja Płatonowa. Jedno wszakże jest pewne: „Балтийский филологический курьер" udanie wpisał się w czasopiśmiennictwo naukowe nie tylko Kaliningradu. Swoje łamy udostępnia slawistom z Sankt Petersburga, Moskwy, Woroneża, Nowgorodu i in. ośrodków naukowych. Chętnie też publikuje rozprawy naukowe autorów z Niemiec, Łotwy, Litwy, Polski i in. Zatem pomysł wydawania tego czasopisma zasługuje na uznanie i poparcie jego działań.

Bibliografia

Acta Polono-Ruthenica pod red. A. Bartoszewicza, Olsztyn 1998, s. 3.

Лихина Н., Актуальные проблемы современной русской литературы, Калининград 1997.

Эсхатологический дискурс постмодернизма, „Вестник РГУ им. Канта", Калининград 2006.

Mięsowska L., *Gra-nie w postmodernizm. Dramaturgia rosyjska na przełomie XX i XXI w.,* Katowice 2007.

W kręgu kultur bałtyckich pod red. W. Piłata, Olsztyn 1998.

Abstract

This article, which has undertaken to examine the contents of the journal „Балтийский филологический курьер" published in Kaliningrad, analyses the articles written by A. Dmitrowski and Żylina dedicated to the works of A. Puszkin, prose by E.T. A. Hoffmann, as well as the French and English writers. The article underlines the vital role of the journal in the presentation of the achievements of the philologists from the Baltic region.

Keywords: W. Griesznych, *Eugene Onegin* by A. Pushkin, works by E.T.A. Hoffmann, modern Russian prose writers, works of English and French writers.

[11] Г. Ойцевич, *„Нью-Йорк: ностальгия по виду" Ярослава Могутина – тоска по минувшему антуражу,* „Балтийский филологический курьер", 2004, № 4; К. Шатравски, СССР *глазами польского писателя: российское путешествие Юлиана Стрыйковского,* „Балтийский филологический курьер", 2004, № 4; В. Пилат, *Николай Коляда: Драматургия „промежутка" или Художественный взгляд в будущее?,* „Балтийский филологический курьер", 2000, № 1.

heteroglossia4.indb 14 2015-01-26 19:34:39